

ճարի և յարակից եկեղեցիներու և երուսաղէմական սրբավայրերու, Ս. Յարութեան, Ս. Մննդեան, Ս. Կուսի Գերեզմանի տաճարներու և Համբարձման լեռան թափօրներուն և պատարագներուն, ու մեկնեցան յետոյ ասկէ, ինչպէս իրենք կ'ըսէին, լայնցած շունչով. համոզուած՝ թէ դարերէ ի վեր այստեղ հսկող հոգևոր զինուորութեան մը ջանքերով մշտապէս կանգուն մնացած է քրիստոնէական կրօնքի և ազգային կեանքի այն ճունը, զոր նախնիք թողած են մեզի իբրև սուրբ ժառանգութիւն:

Ու այս վկայութիւնը մեծապէս կազդուրիչ է անշուշտ անոնց համար, որոնք, ի շարունակութիւն իրենց նախորդներուն, ըրած են միշտ և կ'ընեն դեռ ամէն օր իրենց կարելին այդ բանին համար:

★ * ★

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՅԻՍՈՒՍԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԸՍՏ ՉԱՄԱՏԵՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Գ. ԳԼՈՒՍ

ՅԱԳԱՌՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԳԻՐԸ

(Շար. Սիոն 1935, էջ 140 էջ)

Տէրունական Աղօթքը ուրեմն զՔրիստոս կը գատորոշէ աշակերտներէն. պէտք է աւելցնել թէ, ըստ համատեսականներուն, ուրիշ ամէն տեղ Յիսուս կ'աշխատի զօրացնել այս տպաւորութիւնը: Մերթ կ'ըսէ «Հայր ձեր» (Մտթ. Ե. 16, 45, 48, 2. 1, 14, 26, 32, է. 11, Ժ. 29, Էն.), մերթ՝ «Հայր իմ» (Մտթ. է. 21, Ժ. 32, ԺԵ. 13, ԺԸ. 10, 35, Էն.). երբեք միևնոյն որակումը չընդունիր, ինչ որ մասնաւորապէս ուշագրաւ կը դառնայ՝ երբ նկատի առնենք թէ սիրոյ և խոնարհութեան ըզգացումները որքան հզօր էին Յիսուսի մէջ:

Ուրեմն, հակառակ բառերուն նոյնութեանը, Քրիստոս Որդի Աստուծոյ չէ այնպէս ինչպէս ենք մենք. Բարձրալիկ հետանոր յարաբերութիւնները բոլորովին ներքին բան մը ունին, թէև, ինչպէս ըսուեցաւ, «Հայր իմ» բացատրութիւնը, համապատասխան ուսուցումին հոմիմատ, այնքան

ալ չի ճշտորոշեր Որդիին Աստուծոյ հետ միութիւնը, այնպէս՝ ինչպէս Յիսուս կ'իրակնացնէ զայն, եւ իր շուրջիններուն հասկնալի ըլլալու համար է միայն ինք կը գործածէ այդ ձևը: Որքան ալ ճիշտ ըլլայ այս պատգութիւնը, իր խօսքը գործէն չտարբերելու համար, Քրիստոս պէտք էր որ ինքզինքին վերագրէր իրեն միայն ինքնաշայտուկ վիճակ մը: Արդ, ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ այս ուռնածնաշնորհը: Խնդիրը արդեօք ամենէն աւելի բարոյական տարբեր գործունէութեան մը վրայ է, քանի որ մարդիկ մեղաւոր են, մինչ Քրիստոս ուրիշ է. կամ ինքը արդեօք աստուածային է գերիվերոյ և տեսակարար կերպով մը: Մեր այս ուսումնասիրութեան մէջ մինչև այս կէտս ձեռք բերուած արդիւնքները տակաւին չեն թողատրեւր զմեզ պատասխանելու այս հարցումներուն: Թո՛ղ բանական ըլլայ յիշցնել միայն հոս, յետոյ աւելի մտադէն անոնցմով զբաղելէ առաջ, թէ «Որդի մարդոյ» և «Որդի Աստուծոյ» խօսքերը երկուքն ալ Տիրոջը մեխանիզմներ կը հաստատեն, իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ երանգով: Մէկ կողմէ Քրիստոս Որդի Աստուծոյ է նման, ինչպէս տեսանք, բայց ոչ նոյն այն կերպով, զոր կրնան պահանջել իր աշակերտները: Միւս կողմանէ Միսիա որդին մարդոյ հասարակ իսրայիլացի մը չէ, ոչ ալ մարդաբէ մը միայն. արարած մարդուն նկարագրին ունի ան: Քրիստոս, իբրև հիմնագիր Թագաւորութեան, ինք-

զինքին կ'ընծայէ բացառիկ արժանաւորութիւն մը, իբրեւ Որդի Մարդոյ և Որդի Աստուծոյ:

Փրկութեան պայմաններուն ուսումնասիրութիւնը ևս կը հաստատէ այս արդիւնքը, ցոյց տալով թէ Յիսուս Հրեաներուն բարոյականէն աւելի մաքուր բարոյական մը չէ միայն որ տուած է, և ամէն բանէ առաջ ճշմարտութեանց յայտնիչ մը չէ լոկ ինքը, այլ թէ իրեններէն կը պահանջէ այլամերժ յարում մը իր անձին: Այս է որ կը ցուցնէ արդէն Հերան քարոզը, որ նոյնքան հաճութեամբ կը ցուցնուի իբրեւ հարազատ քրիստոնէական վաւերագիր, և որուն մէջ, կ'ըսեն, Քրիստոս կը բաւականանայ կոչում ընելով միայն իւրաքանչիւրին ձեռններէցութեան: Ստոյգ է արդարեւ թէ Փրկիչը անոր մէջ ամէն բանէ առաջ իր անձին պատշաճեցուցած ուսուցում մը չէ որ կ'ընէ: Առնելով «Երև իբրեւ», կը ըսեն նախ հոգեկրօնացիներէն օրէնքը. բայց նկատողութեան արժանի է այն գոր կը բռնէ իր կերպափոխած այդ օրէնսդրութեան հանդէպ: Ի՞նչ անձնավստահութիւն, իր ոյժին և վերագոյն մեծութեանը մասին ի՞նչ զգացում կայ սա խօսքերուն մէջ. «Առաքուք զի ասացաւ առաջնոցն... այլ ես ասեմ ձեզ» (Մտթ. Ե. 21, 38, 39, 43, 44): Ի՞նչ ուրեմն. կ'ընգունի ուրեմն Յիսուս օրէնքին աստուածային նկարագիրը. և, յայտարարելով հանդերձ թէ պէտք է պահել անոր պատուէրները (Մտթ. ԺԹ. 67) միեւնոյն ատեն կ'եղանակաւորէ՝ զանոնք: Ո՞ր է ինք որ կարենայ այսպէս յարձակիլ անցեալին այս մեծարելի շէնքին վրայ:

Պիտի ըսուի թեւեւ, կերպով մը նուազեցնելով իրողութեան արժէքը, թէ բոլոր բարեկարգիչները ունեցած են այս կերպ յանդգնութիւններ, թէ իրաւցընէ Յիսուս նոր սկզբունք մըն է որ կը բերէ՝ ի տեղի Հրեութեան հինցած բարոյականին, թէ արդարեւ անիկա հիմնադրին է կատարելագոյն և բարձրագոյն կրօնքի մը գոր մարդկութիւնը կարենայ երբեք բաւականի, բայց այս ամէնքէն չի հետևիր թէ անիկա մարդոց և Աստուծոյ միջև հարկաւոր միջնորդ մը եղած ըլլայ: Այդպէս թէ ոչ. այս մասին դատում մը ընելու համար, պէտք է առաջ տանիլ աստուածաշնչական հատորածներուն մեր վերլուծումը:

Մտտութչոսի այն նշանաւոր յայտարարութեան մէջ (Ե. 17), Յիսուս կ'ըսէ թէ ինքը կատարած է օրէնքը, թէ ասոր համար նոյն իսկ եկած է աշխարհ. արդ, աստուածային պատուիրանքին ամբողջական գործադրութիւնը կ'ենթադրէ թէ նա որ այդ կարողութիւնը ինքզինքին կը վերագրէ՝ Աստուծոյ ոչ մէկ պատուէրին հանդէպ երբեք զանցառու գտնուած չէ ոչ ըստ ուղեցոյն և ոչ ըստ տառին: Ուրեմն երբեք հպարտութիւնը բոյն դրած չէ իր ներսը. երբեք սխալած է խօսքով կամ մտածութեամբ. կեղծաւորութեան կամ անձնասիրութեան ոչ մէկ ընթացք պղտորած չէ իր սրտին պայծառ մաքրութիւնը: Բայց ո՞վ է իր մասին այսպիսի վկայութիւն մը տալ կըրցող մարդը: Իսրայելի ամենէն մեծ մարդարէնները ինքզինքնին արատաւոր չե՞ն զգացած Աստուծոյ առջև (Ես. 2. 5). առաքեալներուն փորձառութիւնն ալ չի ցուցնէր թէ մարդ ո՞րչափ աւելի յառաջ զիմէ սրբութեան մէջ, այնքան աւելի մեղքին զգացումը կը խորանայ անոնց մէջ զորս Սիրոյ հաւատքին զուգահեռութիւնը կը թուի բարձրացնել իրենց նմաններուն մակարդակէն վեր (Ա. Տիմ. Ա. 15, Ա. Յովհ. Ա. 8):

Այդպէս արտայայտուելով, Քրիստոս ուրեմն ինքզինքը կը մեկուսացնէ միւս մարդերէն. աւելի ճիշտ՝ հասկցողին կ'ուզէ ցուցնել իր անձին զիրը փրկութեան մէջ: Մէկ կողմէ օրէնքին գործադրութիւնն է, արդարեւ, կեանքին պայմանը (Մտթ. ԺԹ. 17). միւս կողմէ ամէնքը կը մեղանչեն աստուածային պատուիրանին դէմ, ինչպէս որ կը հետեւի մասնաւորաբար մեղաց թողութեան մասին ըստած խօսքով (Մտթ. 2. 12), վասնզի եթէ Փրկիչը իր աշակերտներո՞ւն կը սորվեցնէ այս աղօթքը, ատուի իսկ աւելի կը հասկցնէ թէ մեղաւոր են թագաւորութեան թշնամիները: Ասոր համար է որ Յիսուս հարուստ երիտասարդին կը յայտարարէ թէ Աստուծոմ միայն բարի է (Ղկա. ԺԸ. 19), և իր խօսքը ուղղելով իր ունեցողիներուն, կ'ըսէ անոնց զոր օրինակ. «Եթէ դուք որ չարքդ էք...» (Մտթ. Է. 11), կամ «Եթէ ոչ ապաշխարիցէք, ամենեքեան նոյնպէս կ'որնչիցէք» (Ղկա. ԺԿ. 3-5):

Ուրեմն, քանի որ Քրիստոս միակն է որ լրիւ կատարած է օրէնքը (Մտթ. Ս.

17), չափ քնական է ենթադրել թէ մարդ այդ կատարելութեան կրնայ ցանկալ անոր կենդանի անձին յարելով միայն: Այսպէս կը բացատրուին այն արտայայտութիւնները, որոնք չափազանցութիւն եւ նոյն իսկ յանձնապատասխանութիւն պիտի թուէին որ և է վարդապետի կամ մարգարէի բերնին մէջ: Յիսուս մասնաւորապէս «եւրանիս» կոչ տայ անոնց որոնք կը հաւատարին իրեն հետեւող (Մտթ. Ե. 10, 11), հաւասար անոնց՝ որոնք արգարութեան համար կը չարաշարուն: ցոյց տալով այսպէս թէ իրեն համար ցուցուած սէրը կերպով մը հաւասար է ճշմարտութեան գործադրութեանը: Արդ, բարոյախօսի մը կամ բարեկարգիչի մը լեզուին վրայ ի՛նչ պիտի նշանակէր այսպիսի խօսք մը: Թո՛ղ կորսուի իմ անձս, հերիք է որ յաղթանակէ իմ վարդապետութիւնը, կը գոչէ փրկիստփան. ան է միայն կեանքին ջանք, ան է, զանձը, որուն պէտք է զոհել ամէն բան: Յիսուս, ընդհակառակը, խորհրդաւոր եւ նոյնքան նշանակալից տղերս մը կը հաստատէ իր անձին եւ իր փրկարար գործին միջև: Երկնքի թագաւորութեան մէջ ընդունուելու համար, կարգ մը մարդիկ կը ջանան ապացուցանել թէ իր անունովը գործած են երկրի վրայ (Մտթ. Ե. 22), ու Գրիստոս կը մերժէ զանոնք, ոչ թէ որովհետեւ կը զատապարտէ այդ սկզբունքը, այլ վասնզի ատով պարծողները չեն կըրցած դեռ կատարելապէս հետեւող ըլլալ իրեն: Ուրիշ բացատրութեամբ, թէ և փրկելութեան պայմանը Աստուծոյ կամքին հրահանգութեանն է (Վ. 21), բայց Յիսուսի անձին հետ յարաբերութեան եղողները միայն կը հասնին ատոր (Վ. 22). իրենեւրը անոնք են զորս ինքը ճանցած է. բացատրութիւն՝ որ չի նշանակեր մակերեսային չփռում մը, այլ կեանքն ու զգացումները վերանորոգող խորհրդով թափանցում մը:

Կը տեսնուի ահա թէ Լիւթան քարոզը ոչ միայն չի քաջալերիր բարոյախօս Մեսիայի մը կամ վարդապետի մը գաղափարը, այլ ընդհակառակն կը հերքէ կը ջնջէ զայն: Բայց այս յայտարարութիւնները առաջին օղակն են միայն շղթայի մը, որ կ'անցնի ամբողջ աւետարանական ուսուցումին մէջէն. այն է որ կ'ուզենք ցուցնել արագ վերլուծումով մը հետեւե-

լով Մատթէոսի պատմութեան կարգին:

Նկատի առնուելիք առաջին հատուածն է անդամաւործի մը բժշկութեան պատմութիւնը, Յիսուսի անոր կցած ուսուցումներու հետ միասին (Մտթ. Թ. 1-8), Հետեւեալն է Տիրոջ պատճառաբանութիւնը, երբ հայհոյութեան ամբաստանութիւն կ'ընեն իրեն համար, որովհետեւ «Բաշտիւրեաց, թողեալ լիցին մեզք քո» ըսեր էր անոր: Եւ ապա, անդամաւործի մը՝ «Թողեալ լիցին քեզ մեզք քո» ըսելը տւելի բան մը չ'արժեք քան ըսելը «Արի՛ և զնա»: Խնդիրը հոս է թէ ո՞րչափ պիտի իրականանայ ըսուածը: Եթէ չ'իրականանայ, ըսողը արժանի կ'ըլլայ յիմարութեան կամ հայհոյութեան սպառնքին. եթէ իրականանայ, կը ճանչցուի, իսրայելեան գաղափարներուն համեմատ, իրեւ Աստուծոյ առաքեալ մը: Միայն, երկու բարեքնները ասով կը զանազանուին իրարմէ՝ որ մեղաց թողութիւնը, ներքին վիճակ մը ըլլալով, չի կրնար ականատեսներէ հաստատուել, մինչդեռ հիւանդին բժշկումը, երբ տեղի ունենայ՝ անպատճառ կը տեսնուի: Ցոյց տալով թէ կարողութիւն ունի այս երկուքն մին ընելու, Հրէից համար բարձրօրէն համոզիչ փաստով մը հաստատած կ'ըլլայ թէ կրնայ միւսն ալ ընել, և թէ, ինչ որ ալ ըսեն իր հակառակորդները, մեղքերուն թողութիւն չնորհելով՝ մասիական առանձնաշնորհութեանց սահմանը անցած չ'ըլլար:

Արդ, իր անձին մասին այսպիսի համարում մը ունենալը անպիկն նշանակութիւն ունի. վասնզի ոչ ոք իրականք ունի մեղաց թողութիւն տալու, եթէ ինքը մեղաւոր է, ինչպէս են, Գրիստոսի դատումով, բոլոր մարդիկ: Կամ եթէ մեղաց թողութեան վկայութիւնը յայտարարական արժէք մը ունի, Գրիստոսի յանուն Աստուծոյ խօսելուն (Մտթ. Զ. 12, ԺԸ. 35) և աշակերտներուն ալ իբրեւ Տիրոջ պատգամաւորներ «Թողելոնուն համար (Մտթ. ԺԶ. 19, ԻԸ. 18), էական իրողութիւնը այն կը փնայ որ Յիսուս Աստուծոյ որդիներուն մէջ առաջինը եղած կ'ըլլայ այս լեզուն գործածելու համարձակող, եւ որ այսպէս կը ցուցնէ միակ և բացառիկ յարաբերութիւնը՝ որով ինքզինքը կապուած կը զգայ Աստուծոյ հետ:

(Շարունակելի)

Ժ. Գ.